

Етнологија и антропологија у Србији данас. Хроника годишње конференције Етнолошко-антрополошког друштва Србије Етнографски музеј у Београду, 29–30. новембар 2012.

Етнолошко-антрополошко друштво Србије (ЕАДС) организовало је годишњу конференцију на тему „Етнологија и антропологија у Србији данас“, која је одржана 29. и 30. новембра 2012. године у свечаној сали Етнографског музеја у Београду. Основни циљ конференције је био да окупи институционално широк спектар истраживача и стручњака, како би се што свестраније осветлиле актуелне теме, искристалисали проблеми са којима се суочавају, те како би се, кроз заједничко прегнуће, из различитих углова предочили, размотрили и критички преиспитали стање и перспективе дисциплине у Србији данас. Тематски разноврсна, садржајно исцрпна и интелектуално узбудљива, чини се да је конференција превазишла намере и очекивања организатора. О потреби за оваквим скупом и препознавању његовог значаја сведочи чињеница да је конференцији присуствовало више од седамдесет слушаалаца, што је готово огроман број за једну овако малу научну заједницу.

Конференцију је, добродошлицом и уводном речју, отворио председник Етнолошко-антрополошког друштва *Данијел Синани* (Филозофски факултет Универзитета у Београду). Дводневна конференција се одвијала у четири секције, а сваку је секцију пратила плодна дискусија. На почетку сваке секције, одржана су по два пленарна предавања која су предочила циљеве и досадашње резултате рада на различитим пројектима, док су остала излагања била посвећена представљању појединачних истраживачких резултата.

Говорећи о пројекту „Проучавање културних идентитета у условима ’дуготрајне транзиције’ у Србији“ *Бојан Жикић* (Филозофски факултет Универзитета у Београду), посматрајући културни идентитет као један од основних појмова савремене српске етнологије и антропологије који уједно може послужити и као рефлексивна промена у самој дисциплини, представио је резултате неколико научних пројеката фокусираних на проучавање културног идентитета у контексту друштвене и културне промене. *Александар Бошковић* (Институт друштвених наука у Београду и Филозофски факултет Универзитета у Београду) представио је пројекат „Друштвене трансформације у процесу европских интеграција – мултидисциплинарни приступ“. Свеобухватни пројекат тежи да обједини увиде из различитих дисциплина како би се, кроз теоријска и емпиријска истраживања, размотрили ефикасност државе благостања и питање примене модела социјалне заштите у Србији, преиспитао однос између миграција и схватања де-

моктратије, проучили ставови, вредности и оријентације који леже у темељу политичке културе у Србији, као и размотрили донети примене већ постојећих пракси и нормативних решења преузетих из Европске Уније. *Сенка Ковач* (Филозофски факултет Универзитета у Београду) представила се темом „Оквир за истраживања новог државног празника 11. новембра – Дана примирја у Првом светском рату“. Ауторка је истакла потребу за анализом званичних прослава новоуспостављених празника, фокусирајући своје истраживање пре свега на анализу перцепције и рецепције нових симбола који су овим празницима уведени у јавни дискурс. *Гордана Благојевић* (Етнографски институт САНУ) понудила је слушаоцима свој поглед на „Словачко наивно сликарство у Србији као терен за етнологска и антрополошка истраживања“. Истичући да пробој наивног сликарства у другој половини двадесетог века међу словачком националном мањином чини веома погодан терен за етнологска и антрополошка истраживања, ауторка је настојала да осветли сложену мрежу друштвених односа која генерише једно уметничко дело, као и да сагледа његов значај и функцију. *Маја Тодоровић* (Завод за проучавање културног развоја у Београду) представила је рад „Римски (туристички) идентитет Србије“. Полазећи од становишта да је културно наслеђе један од основних критеријума дефинисања националног идентитета, ауторка је, анализирајући културно-туристички производ *Пут римских царева*, тежила да прикаже који се то елементи националног идентитета селекују и инструментализују како би се створио нови туристички идентитет Србије. *Драган Тодоровић* (Филозофски факултет Универзитета у Нишу) у саопштењу „Протестантизација Рома: 'бити' и/или 'имати'“, позабавио се феноменом преобликовања колективног идентитета Рома под утицајем интензивнијег продирања протестантског учења међу ромски народ у југоисточној Србији у протеклих петнаест година. Указано је на значај новоусвојеног религијског погледа на свет, под чијим утицајем се одвија преосмишљавање основних саставних делова ромске културе.

Марија Ристивојевић (Институт за етнологију и антропологију, Филозофски факултет Универзитета у Београду) представила се радом „Рокенрол као симболички ресурс“. Узимајући као полазиште претпоставку да је рокенрол културни феномен, као и жанр који поседује властите карактеристике, ауторка је, разматрајући аргументе иницијатора за именовање трга и улице по Милану Младеновићу у Београду и Загребу, тежила да прикаже на који се начин рокенрол може користити као симболички ресурс за стварање имица одређене локалне средине. Кроз рад „Трансформација капитала и додата вредност“, *Милош Матић* (Етнографски музеј у Београду) разматрао је феномен славске го-

збе у руралном и предузетничком контексту. Темљећи своје истраживање на Бурдијевом схватању капитала, аутор је настојао да прикаже начин на који се у славској гозби врши трансформација економског капитала у социјални капитал, те како се потом увећани социјални капитал изнова враћа у домен економског капитала.

Другу секцију отворила су два пленарна предавања. *Иван Ковачевић* (Филозофски факултет Универзитета у Београду), кроз „Дефинисање југословенског културног наслеђа“, истакао је диспропорцију између свеприсутности југословенског културног наслеђа у научној и широкој јавности и одсуства научно утемељеног етнолошког и антрополошког истраживања које би јасно дефинисало садржај појма „југословенство“. Основним циљем пројекта сматра се идентификација, систематизација и валоризација елемената на које се у културној продукцији реферише као на „југословенске“, као и временска, етничка, просторна и политичка идентификација елемената културне продукције који би се могли презентовати, истраживати и баштинити као „југословенски“. Досадашњи резултати пројекта Центра за истраживање алтернативних религија Филозофског факултета у Београду, међу чијим циљевима су постављање основе за израду „мапе“ религијских идентитета у Србији и стицање увида у разне аспекте и степен препознатљивости религијских организација, и то понајвише у контексту незадовољавајућих законских решења и система класификације и идентификације, приказани су у излагању *Данијела Синанија* (Филозофски факултет Универзитета у Београду) насловљеном „Алтернативне религије и религиозност у Србији – о 'затеченом стању' и перспективама“.

Поподневни рад конференције у оквиру друге секције отворила је *Весна Вучинић-Нешковић* (Филозофски факултет Универзитета у Београду) излагањем на тему „Антрополошко разматрање три БИТЕФ перформанса: Како су 'Unlisted' користили и доживели напуштене јавне просторе у центру Београда“, које прати један позоришни пројекат од замисли до реализације, класификује перформансе према више параметара и, напослетку, разматра утиске уметника о уметничком процесу из перспективе њихове интеракције како са самим физичким просторима тако и са њиховим друштвеним окружењем. Рад *Слободана Наумовића* (Филозофски факултет Универзитета у Београду) „Видети сличности у разлици: Визуелно-антрополошки приступ другости особа са посебним потребама на примеру пројекта позоришне терапије“ полази од Мекдугаловог приступа визуализацији телесности и Сајдмановог промишљања другости како би из те перспективе сагледао каква је сазнања изнедрио један конкретан београдски пројекат примене позоришне терапије у раду с особама с посебним потребама и понудио модел другости који омогућава истицање захтева за посеб-

ним правима, али не и унижавајући однос према различитости. Саопштење „Антропологија друштвено актуелних тема: анализа наратива о крађи беба у породицишћима Србије“ *Младена Стајића* (Институт за етнологију и антропологију Филозофског факултета Универзитета у Београду) послужило се једним конкретним наративом да би се из антрополошког угла позабавило феноменом конструкције друштвеног проблема. Анализирајући како је и зашто један лични наратив прерастао у друштвени проблем, Стајић је настојао да укаже на значај антрополошког истраживања за осветљавање важних друштвених проблема. *Маша Вукановић* (Завод за проучавање културног развика у Београду), у излагању под насловом „Јавна културна политика и антропологија. И обрнуто“, осврнула се на антропологију јавних политика као релативно нов правац, који јавне политике посматра као „оруђе“ у контексту умећа управљања. Говорећи о закону о култури усвојеном у Србији 2009. године, позабавила се темом „објекта“ и „субјекта“ у култури, и то кроз призму односа културне политике према антрополозима и антрополога према културној политици. У одговору на питање да ли се наука и струка затварају у појединачне институционалне оквире или пак теже повезивању и отворености у репрезентовању свога рада, које је поставила у свом излагању „Етнолошко-антрополошко друштво: пароксијализам или отворена врата“, *Мирослава Лукић Крстановић* (Етнографски институт САНУ) образложила је своје уверење да је реч о пароксијалном затварању и понудила Друштву могуће начине да се из те непожељне ситуације изађе.

Други радни дан скупа отворила су два пленарна предавања. Говорећи о „Факторима изградње културног идентитета радних миграната из Србије“, *Драгана Антонијевић* (Филозофски факултет Универзитета у Београду) приказала је рад на двогодишњем пројекту који је настојао да одреди параметре кључне за изградњу идентитета домаћих радника на привременом раду у иностранству. У идентификовању и разматрању елемената који утичу на преовлађујуће осећање лиминалности, двојне културне припадности, ослањало се и на њихове личне приче, док је за боље разумевање феномена послужила компаративна група – чланови породица који живе у Србији и гастарбајтери повратници. Предавање *Александра Павићевић* (Етнографски институт САНУ) „Савремена култура и нова религиозност: интелектуално наслеђе и перспективе антрополошког проучавања религије“ скренуло је пажњу на чињеницу да, иако је етнологија традиционално била усмерена на бављење религијским и обичајним животом неке заједнице, повратак религији забележен током последњих деценија двадесетог века није био предмет систематског антрополошког проучавања,

те да се њиме више бавила социологија, и сама пак ограничена сопственим методолошким особеностима.

У оквиру треће секције, *Лидија Радуловић* (Филозофски факултет Универзитета у Београду) у саопштењу „Исти а различити: пример компаративне предности резултата истраживања религиозности у антропологији“ указала је на неизбежне дилеме везане за исход квантитативних и квалитативних истраживања религиозности. Показујући компаративну предност потоњих на конкретном примеру истраживања обављених у Књажевцу, указала је и на њихове недостатке и могуће начине да се они превазиђу. „Антрополошка археологија: од теорије до праксе“, саопштење *Бранислава Анђелковића* (Филозофски факултет Универзитета у Београду), указало је на чињеницу да се често заборавља да је археологија средство, а не циљ и да, бавећи се људским творевинама, често губи из вида управо човека, њиховог творца. Ради што целовитијег разумевања древних друштава у свој њиховој сложености, Анђелковић стога пледира за њено тешње мултидисциплинарно прожимање не само с природним наукама, већ и са сродним хуманистичким дисциплинама, пре свега антропологијом. Говорећи о „Лековитим и чудотворним изворима“, *Марко Стојановић* (Етнографски музеј у Београду) приступио је теми с антрополошког и музеолошког аспекта, разматрајући ваздашње веровање у исцелитељску моћ одређених вода и с тим повезану магијску праксу и религијски уобличене ритуале. Указујући на културну преплетеност стварних лековитих својстава и веровања у божанску моћ исцељења, дакле, на међузависност природног, материјализованог и нематеријалног културног наслеђа, Стојановић је отворио широке могућности приступа феномену и још шире поље могућих учесника. *Владимир Рибић* (Филозофски факултет Универзитета у Београду), у свом излагању о „Српској политичкој антропологији у 21. веку“, изнео је закључак да њен тематски опсег указује да ће се она успоставити као научна дисциплина посвећена проучавању политичких култура. Сматрајући да су политичке културе одређене политичким идиомима и политичким мишљењем и делањем проистеклим из тих идиома, Рибић је изнео претпоставку да би интегрисање теорије светског система у тако конституисану дисциплину требало да омогући историјску контекстуализацију политичких култура. Заједничко саопштење *Марије Илић* и *Александра Ђурић Миловановић* (Балканолошки институт САНУ) „Које треба антрополошка лингвистика у Србији данас? Пример креирања Дигиталног звучног архива Балканолошког института САНУ“ осврнуло се на развој и обележја антрополошке лингвистике у Америци, на нешто другачије традиције европског континента и, коначно, на ситуацију на том пољу у Србији, где су првобитне утицаје словен-

ских школа постепено сменили утицаји англосаксонских теорија, како би поставило питање развоја дисциплине у Србији и њеног места у оквиру антропологије/етнологије, посвећујући посебну пажњу дигиталном аудио-архиву Балканолошког института САНУ као једном од вредних резултата теренског рада.

Кроз пленарно саопштење „Културно наслеђе и идентитет: проблеми и перспективе“, *Љиљана Гавриловић* (Етнографски институт САНУ) предочила је низ пројектних проблема насталих као последица незаинтересованости државе за резултате етнолошких и антрополошких или шире схваћених хуманистичких истраживања. У наредном пленарном саопштењу, *Младена Прелић* (Етнографски институт САНУ) представила је пројекат „Мултиетничитет, мултикултуралност, миграције – савремени процеси“. Приступајући феноменима мултиетничитета и миграција из перспективе етнологије/социо-културне антропологије, а кроз како микро тако и макроконтекстуални приступ, овај пројекат настоји да проблематизује питања отворена овим међуповезаним феноменима. Радом „Етнолошко-антрополошки проблеми приказивања језика као музејског предмета“, *Ана Чугуровић* (Музеј језика и писма у Тршићу и Центар за културу „Вук Караџић у Лозници) указала је на изазове представљања језика као музејског предмета, имајући у виду то да је језик како један од темеља за конструкцију идентитета, тако и главни чинилац преношења и уобличавања културних садржаја. Представивши рад „Етнологија и антропологија кроз призму ЛимАрт-а из Пријепоља, *Младен Томашевић* (ЛимАрт, Пријепоље) приказао је начин на који једно удружење може искористити потенцијале етнологије и антропологије како би се побољшала локална културна политика, при том укључујући младе људе у пројекте заштитите и промоције материјалне и нематеријалне културне баштине.

Последња секција отворена је излагањем „Прилог из праксе културне институције“, *Саше Срећковића* (Етнографски музеј у Београду). Аутор је предочио теоријско-методолошке предности и мане музејског приступа у односу на оне у научно-образовним институцијама. Упркос друштвено-политичким околностима које не иду на руку несметаној научној делатности у музејима, преко примера Међународног фестивала етнографског филма, индивидуалних пројеката примењених антрополошких увида, као и нематеријалног културног наслеђа, аутор је осветлио предности музејског приступа који омогућава опредмећивање етнолошких и антрополошких концепата у пракси. Анализом савремене критике исламског феминизма у саопштењу „Право на вео: Равноправност полова, људска права и други демони релативизма“, *Марко Пишић* (Институт за етнологију и антропологи-

ју, Филозофски факултет Универзитета у Београду) настојао је да проблематизује идеални положај жене у исламском друштву, посматран из перспективе западног феминизма, при том тежећи теоријском тестирању концепта универзалности људских права. *Јелена Васиљевић* (Институт за филозофију и друштвену теорију у Београду) представила је рад „Идеје грађанства и политике држављанства – изазови антрополошкој имагинацији“. Ауторка је указала на то да су појмови грађанства и држављанства махом остали непрепознати као домен антрополошког проучавања упркос њиховој директној повезаности с неким од кључних дисциплинарних питања и проблема. У раду је указано на сазнајне потенцијале ових појмова као оквира за нека антрополошка истраживања, с једне стране, као и на доприносе које антропологија може понудити бољем разумевању њихове политичке инструментализације, с друге стране. Кроз рад „Културно наслеђе у постапокалиптичним филмовима“, *Ана Банић Грубишић* (Институт за етнологију и антропологију, Филозофски факултет Универзитета у Београду) разматрала је конструкцију материјалног и нематеријалног културног наслеђа у имагинаријуму неколико постапокалиптичних филмова. Ауторка је предочила да је ове филмове могуће посматрати као рефлексију сопствене текуће концептуализације односа које постапокалиптичне заједнице гаје према прошлом свету, размотрити како друштвена моћ повезује с културним наслеђем, као и на који се начин оно инструментализује за остварење политичких циљева. Конференција је завршена саопштењима двају излагача, у фолклору једне групе учесника названих „песимистима“. У раду „О изворима песимизма у савременој антропологији: поглед из методологије“, *Милош Миленковић* (Филозофски факултет Универзитета у Београду) размотрио је узроке песимизма савремене антропологије мултикултурализма оличене у антрополошкој критици мултикултурних политика услед њихове контраиндикованости. Предложио је реконтекстуализацију преовлађујућег песимистичког расположења дисциплине према мултикултурализма из политичког у методолошки регистар и као алтернативно објашњење понудио консеквенционализам. У излагању „Обрасци професионалног понашања етнолога и антрополога у Србији данас и њихов негативан утицај на квалитет истраживања“, уједно и последњем на конференцији, *Саша Недељковић* (Филозофски факултет Универзитета у Београду) позабавио се неким аспектима кризе етнологије и антропологије у савременој Србији, оличене у друштвеној невидљивости етнолога и антрополога, као и њиховом слабом друштвеном утицају. Пошавши од становишта да се једним од узрока кризе могу сматрати извесни идентитетски, методолошки, акциони и идеолошки

обрасци, учинио је покушај да их контекстуализује и дефинише, те размотрио да ли је те обрасце могуће конструктивно изменити.

Дводневна конференција „Етнологија и антропологија у Србији данас“ окупила је тридесет једног истраживача и стручњака, који су, свако из свог угла, допринели формирању јасније слике о актуелним темама, проблемима и перспективама савремене домаће етнолошко-антрополошке дисциплинарне сцене. Жива дискусија након сваке секције, као и висок одзив како учесника тако и посматрача, само могу потврдити почетни исказ о потреби за одржавањем оваквог скупа.

На који ће се начин разрешити проблеми са којима се друштвено-хуманистичке науке у Србији данас суочавају, и то не само у оквиру сопствене дисциплине, остаје отворено питање. На питање да ли ће „оптимизам“ надвладати „песимизам“ одговор је могуће дати тек када се темељно осветле текуће стање, донети и перспективе дисциплине, чему је овај огромни напор Етнолошко-антрополошког друштва Србије увелико допринео. Иако ваља подсетити да одговор на ово питање не зависи искључиво од интелектуалне преданости и савесног научно-истраживачког труда, конференција „Етнологија и антропологија у Србији данас“ начинила је велики корак у правцу интелектуалне сарадње и међуинституционалне размене, уједно уливајући поверење да ће се таква сарадња наставити и у будућности.

Нина Куленовић

Хроника округлог стола Етнографског института САНУ

„Друштвене и хуманистичке науке пред изазовима постдисциплинарности и тржишта. Искуства у вези са осмишљавањем, организовањем и финансирањем научних истраживања“, Београд, 3. октобар 2012. године

Положај и улога друштвених и хуманистичких наука у савременом друштву, данас је веома актуелна тема, не само у Србији, већ и у већини европских академских заједница. Интензивни развој технолошких, медицинских и природних наука, те померање разних врста граница и могућности, значајно су обележили почетак трећег миленијума, а тежиште проучавања пребацили су у поље применљивог и употребљивог знања. Економије усмерене ка меркантилизацији свих сегмената људског живота, довеле су до тога да истраживања друштвених – а пре свега хуманистичких наука – уместо темељни кул-